

РЕЦЕНЗИЯ

**от: доц. д-р Данка Щерева Николова,
Софийски Университет „Св. Кл. Охридски“,
за дисертационен труд на тема:
КУКЛЕН ТЕАТЪР И РЕЖИСУРА
(РЕЖИСЬОРСКАТА ШКОЛА НА БЪЛГАРСКИЯ КУКЛЕН ТЕАТЪР)
За присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по научна специалност – Театрознание и театрално изкуство
(Режисура за куклен театър)
професионално направление: 8.4 Театрално и филмово изкуство
на
Димитър Стоянов Димитров
Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кр. Сарафов“,
Факултет „Сценични изкуства“, Катедра „Куклен театър“
Научен ръководител - доц. д-р Мирослав Цветанов**

Биографични данни за кандидата

Докторантът Димитър Стоянов Димитров е роден на втори март 1967 г. в София. Висшето си образование завършва 1991г. в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, специалност „Актьорско майсторство за куклен театър“ в класа на проф. Богдан Сърчаджиев. Своята магистърска степен „Театрална режисура за куклен театър“ приключва успешно през 2007 г. Професионалната реализация на Димитър Димитров като актьор започва 1991 г. в ЦКТ, преминава в театър „Перпетомобиле“ и Театър „Ателие 313“.

В периода 2010-2018 г. той има своите актьорски изяви в Държавен куклен театър – гр. Търговище.

Творческите превъпласания на Димитър Димитров , разкриващи различни сценични образи са многобройни – над 30 роли в куклено-театрални спектакли, участия в български и чуждестранни игрални филми; в програми и сериали на БНТ , в телевизионни дублажи и озвучавания в БНР.

Негови авторски пиеси (7 на брой) и драматизации по произведения от световната класика на детска литература са успешно реализирани на куклено - театралните сцени. Ще отбележа само някои от заглавията : „Синята брада“ по Братя Грим; „Сън в лятна нощ „ - по Уилям Шекспир; „Снежанка“- по Братя Грим; „Вълкът и седемте козлета“- по Братя Грим и режисьорските реализации на авторските пиеси : „Слон без

приказка“; „Някой ме обича“; „Розовите очила“; „Чичо Пейовия двор“ и други. Някои от споменатите заглавия са спечелени и супсидирани проекти към Министерство на Културата. С участието си в над 20 национални и международни фестивала за куклено изкуство Д. Димитров получава и много престижни награди: за актьорско майсторство; за най-добра мъжка роля; за драматургия.

Социалната ангажираност на Димитър Димитров се свързва с участие в значими реализирани проекти: „Проект за разпространение на културата в най-отдалечените райони на страната, съвместно с театър199 по програма ФАР“; Работа с деца в неравностойно положение, съвместно с фондация „Човек-5“; Международен проект за интеграция на деца с увреден слух, реализиран във Виена, Австрия и други.

Актуалност на проблематиката в дисертационния труд

Можем смело да твърдим, че днес същесуват множество публикации и изследвания в областта на театрознанието, кинознанието и телевизионното изкуство, които се фокусират върху биографията или отличителните артистични подходи на индивидуални личности в театралната, кино и телевизионна режисура. Справедливо е и да отбележим, че липсват цялостни, обобщаващи изследвания, свързани с процеса на зараждането на режисьорската мисъл, на нейното развитие, тенденции и специфични черти, обусловени от времето, особено в областта на куклено - театралното изкуство. Този дефицит на съдържание е лесно забележим, що се отнася до режисурата за куклен театър. В този ред на мисли темата на дисертационния труд на Димитър Димитров - Куклен театър и режисура (Режисьорската школа на българския куклен театър) е навременна, оригинална и звучи в синхрон със съвременността. Тя е пряко свързана с професионалните компетенции и научни търсения на докторанта. Нейната идейна дълбочина и поставените изследователски въпроси са изключително ценни в теоретичен и практико – приложен план.

Структура и съдържание на дисертационния труд

Предложеният за дисертационен труд е с общ обем от 159 стандартни страници и използва следната рамка: Увод (с.2-4); Три основни части с обособени глави (с.5-126); Заключение (с.143-149); Речник на използваните термини (с.149-151); Литература от общо 175 източника /български и чуждестранни автори/ (151-159).

Уводът съдържа ясна и точна обосновка от необходимостта за:

- дефиниране на понятието режисура, на основата на становища на известни театрали;

- изследване на методите и специфичните прийоми в работата на режисьора;
- проследяване на пътя на възникване, развитие и естетически търсения на режисурата за куклен театър в Европа и България:
- за необходимостта от създаване на „школа“ за съвременно, специализирано обучение на куклени режисьори.

Логично и ясно са структурирани целта, основната теза и произтичащите задачи, които поставя изследвателя.

В **първа част**, озаглавена „*Куклен театър и режисура*“ докторантът разглежда раждането и развитието на режисурата като отделна театрална професия и визира периода в края на 17 и началото на 19 век. В тази времева рамка са добре структурирани и анализирани доказателствени текстове, с които Димитър Димитров изгражда една логична последователност.

Анализът на времето започва с представянето на риторичното есе „*За марионетния театър*“, на Хайнрих фон Клайст (1810г.), в която някак наивно описателно споменатият автор стига до заключението, че „възниква потребност от човек, който да организира и центрира хаотичните процеси бушуващи на сцената“ (цит. с.6). В търсене на гледна точка за този период докторантът се спира на функционирането на театъра в Майнинген, основан 1831г. и двете имена свързани с него - Херцог Георг II и назначения за директор Лудвиг Кронер. Именно Кронер успява да обедини естетически „всички компоненти на спектакъла“ и прави реформа в театралното дело. Неговите новаторски постановъчни принципи откриват своите последователите в изяви на „Лондонски независим театър“ в Англия, „Свободен театър“ на Андре Антоан в Париж.

В конструкцията на тази глава от дисертационния труд, Д. Димитров прави логична връзка със споменатия по-горе, представител на натурализма във Франция Андре Антоан, който успява да наложи своите теоретични възгледи за мисията на режисьора и ги отразява в своите два тома мемоари, публикувани във френското списание Theatre (1932-1933).

В стремежа си да бъде максимално отразен периодът, докторантът отделя място и на Едуард Гордън Крейг (англ. модернист и театрал) и анализира неговите естетически и философски възгледи за ролята на режисьора и теорията за „актьора-свръхмарионетка“ в новаторското за времето си теоретичното изследване „За изкуството на театъра“.

Специален акцент в **глава първа** на част първа от дисертацията си, Димитър Димитров заслужено поставя върху имената на К. С. Станиславски и Немирович – Данченко, върху техните идеи за нов тип театър и актьорска игра, за създаването на Московски художествен театър, за раждането на „методът на Станиславски“ и

неговата „система“, по която се обучават младите актьори и режисьори, които намират своето разпространение и метод на работа в известната актьорска школа „Actors Studio“ САЩ. Тук докторантът акцентира вниманието върху значимостта на световно известните трудове на К. С. Станиславски „Моят живот в изкуството“, „Работа на актьора върху себе си“, „Работа на актьора върху ролята“, които са известни като трилогия на театралната педагогика, актьорското майсторство, принципи и методи на работа на режисьора с актьора. В противовес на идеите на Станиславски, авторът на дисертационния труд отделя място и на възгледите на Николай Евреинов на неговата критика към „системата“, на неговата философия за театъра като „художествено преобразяване на реалността“, за „театралния инстинкт“, за влиянието на Фройд и трансформацията на „Аза-а“ в театралната игра.

Димитър Димитров „задоволява“ необходимостта от задълбочен, но в същото време синтезиран теоретичен анализ на творчеството и идейните позиции, свързани с театрална мисъл на световно известните имена – реформатори и новатори в театралната естетика и режисура на Макс Райнхард и Бертолт Брехт.

Интерес представлява **втора глава** на първа част *„Възникване на куклената режисура в Европа“*, в която въвеждащият текст е характеристика на социално-икономическия и културен живот в западноевропейското общество и бележи периода в средата на 19 и първата четвърт на 20 век, с раждането на немския романтизъм и погледа към естетическите функции на куклата. Като важно събитие в този период, докторантът с право посочва *„История на марионетките в Европа от древни времена до наши дни“*, на Шарл Маньен, с която се открива една нова, неизвесна област в изкуствознанието - теория и история на кукления театър. В кратко резюме са описани следващите опити на творческата мисъл, повлияни от Маньен и насочени към спецификата на кукленото изкуство, драматургия и режисура: *„Марионетки и гиньоли“* на Ернеср Мейндром; *„Записки на марионетката“* на Адолф Фюрст и Жорж Санд една писателка, познавач и ценител на кукленото изкуство. Описана е успешната художествена организация и постановъчна култура на *„Малък театър“* на Анри Сеньоре (1888г) и появата на Томас Холдън – реформатор и новатор, с изобретателност и майсторство във владенето на марионетката. Развитието на режисьорската мисъл и на модерния вариететен куклен мюзикъл, докторантът открива в лицето/таланта на италианския импресарио Виторио Подрека и вдъхновяващите марионетни спектакли на неговия *„Театър дей Пиколи“*.

Преминавайки през периода на немския романтизъм и теорията на Хайнрих Клайст *„За марионетния театър“*, Димитър Димитров отправя аналитичен „поглед“ към реформата на театралната естетика в Германия: към модерните идейни режисьорски решения на Паул Бран и неговия *„Модерен театър на мюнхенските художници“*. В

търсене на отправна точка за модерността на европейския куклен театър , дипломантът „вижда“ и подлага на теоретичен анализ творческата енергия на Рихард Тишнер - откривател на художествените възможности на яванската кукла на пръчки (щеки) . С вярност към хронологията на времето в дисертационния труд са отразени и коментирани спектаклите на В. Кандински с “ куклите –великани“ и футуристичната картинност на Казимир Малевич в спектакъла „ Победа над слънцето“. Със стремежа си за изчерпателност Димитър Димитров отделя място за размисъл върху авторските работи на Оскар Шлемер с неговите кубични и метафизични форми на куклите с човешки размер в спектакъла „Триадик балет“.

Специално внимание авторът на дисертационния труд отделя на чешката куклена школа и културни традиции към марионетката,към създаването на куклените вариетета и семейните театри. Възходът на „ новата конструктивната куклена мисъл“ (бел. моя) е заслужено свързан с името на Йозеф Скупа и неговите герои с нови технически кукловодни приспособления - Спейбъл и Хурвинек, а творческото сътрудничеството с Иржи Трънка и техният режисьорски тандем раждат високия професионализъм на марионетния театър “ Спейбъл и Хурвинек“.

Логична завършеност на ярката картина на достиженията в европейската куклена режисура, Димитър Димитров е посветил на най-значимите творчески фигури, оставили отпечатък върху професионализма в кукленото изкуство - двете емблематични имена, тези на Евгени Демени и Сергей Образцов (с.49-58). Със своите смелите режисьорски решения, работа с актьорите, многопластовост в изграждането на кукления персонаж и дръзки конструктивни, сценографски решения те успяват да систематизират основните принципи в развитието и естетиката на професията режисьор.

В тази част докторантът доказва уменията си за разсъждения, обобщения и възможности за добър, синтезиран теоретичен анализ на литературните източници.

Във втората част „ Режисурата в кукления театър у нас“ целта, която си поставя докторантът е да се очертаят „основните жалони“ в развитието на кукления театър у нас , респективно първите режисьорски изяви и техните сценични търсения. Включените три глави (с. 59-85) представят етапното вървене нагоре и напред - от примитивното начало на “Театър на съндъче“ до търсенето на съвременост в режисьорската мисъл на кукленото изкуство у нас.

Докторантът прави естествена връзка между националноосвободителните движения в големите европейски държави в края на 19 век , по-конкретно в Чехия и отпечатъка, който те оставят върху икономическото и културно развитие на България в споменатия исторически контекст. Като основни доказателствени, архивни документи за зараждането на кукленото изкуство в България по времето на Османската империя,

Димитър Димитров цитира „наблюденията“ на турския изследовател Метин Анд за „театър на народните обичаи“, представления на странстващи куклари, както и „театъра върху съндъче“, за който се споменава в книгата на Феликс Каниц „Дунавска България и Балканите“. Базирайки се на тези източници, точно е отразена епохата на следосвобожденска България и създаването на „Славянска беседа“ 1880 г. като ключово културно средище за България. С тази дейност са свързани имената на чешките културни дейци Безеншек и братя Прошек, като последните повлияват в просвещението на българите в магията на куклено изкуство.

У нас има дати, имена и събития, които винаги се споменават като важни етапи в развитието и историята на кукления театър: 1 ноември 1892 г, Томас Холден и неговите вълнуващи куклени представления на Пловдивското изложение и първото организирано куклено представление във Военния клуб, години по-късно 1924 - артистична инициатива на „Оркестъра на Бръмбъзъците“, свързано с имената на Ат. Донков, Андрей Николов, К. Щъркелов, Никола Тенев, Борис Денев и Сирак Скитник. С историческа точност Димитър Димитров е отразил споменатите събития, които дават последващ тласък и увереност за разгръщане дейността на кукления състав към „Славянска Беседа“. Той отделя заслуженото място на имената на: Борис Вазов, Йордан Черкезов и Екатерина Базелевич, които развиват българското куклено изкуство на професионална основа. Докторантът фиксира забележителната дата 1929 година и името UNIMA, което е ключово за българските кукленици. То е символ на професионализъм и отразяване на световните тенденции в областта на кукленото изкуство (UNIMA - Неправителствена организация под егидата на Юнеско). В търсене на професионализъм и „творческо лутане“ (бел. моя) в куклената естетика са отбелязани и приносите на Стефан Пенчев и Кирил Батембергски, като вторият успява да създаде свой частен театър, заимствайки от идеите на „художествен куклен театър“ към „Славянска беседа“. Логичният завършек на първа глава от втора част на дисертационния труд Димитър Димитров, поставя с знаковото име, свързано с нова стилистика и нови изразни средства в кукленото изкуство - Мара Пенкова. Нейната ерудиция, натрупаният актьорски опит и специализациите в Германия я довеждат до създаването на *нов професионален детски куклен театър* и школа за висок професионализъм.

Малкият обем на **втора глава във втора част** е напълно обясним. Тук Димитър Димитров насочва вниманието към създаването на двата професионални куклени театъра (1946 г) , в София под ръководството на Мара Пенкова и в Пловдив с художествен ръководител Георги Саръиванов, като описва подробно художествено-естетическите и режисьорски търсения на двамата творци.

В **глава трета** на дисертационния труд авторът представя подробно картината на съвременните световни постижения в областта на кукленото изкуство (втората половина на 20 век) и тяхното отражение върху българската куклена режисьорска школа. Иновативните подходи, демонстрирани на световния куклен фестивал в Букурещ 1958 г. са детайлно анализирани и условно категоризирани от докторанта в два раздела: реалистичен и авангарден. Първият, свързан с името на Албрехт Розер и неговия принос за разкриване новите изразни възможности на марионетката (характеризирани като „опализация и ремистификация“) и втория, свързан с модерността в световния куклен театър и името на Ив Жули- „баща на театъра на предметите“, майстор на *„метафоричния начин за предаване на събития“* и съдби. Ще отбележа, че в тази глава с точност е цитиран Хенрих Юрковски и неговите анализи, отразени в *“Метаморфози на кукления театър през 20 век“*. Авангардните подходи са свързани с нови интелектуални, естетически, образни и фантазни търсения в театралната изява на художниците Ото Пине, Хаинц Макс, Гюнтер Юкер, Жан Тингели, Хари Крамер, Фред Шнекенбургер, Жорж Лафайе и други. Условното разпределение в проявата на реалистичност и авангардност докторантът прокарва и в присъствието на театъра на сенки и неговите съвременни, стилистични форми във естетическите търсения на режисьори от Франция, Англия, Германия и България.

Многобройните и разнообразни изразни средства и изявата им в режисьорските търсения, натрупването на професионален опит, както и промяната в политическата система на България през 80-те години на миналия век водят до естественото съзряване на идеята за създаването на висша школа за обучение на актьори и режисьори за куклен театър.

На този процес докторантът е посветил **трета част** на своята разработка. Със стремеж за изчерпателност докторантът описва мисията на две емблематични имена, които през 1962г. полагат основите на професионалното образование за куклен театър - проф. Атанас Илков и проф. Николина Георгиева. С академична точност са отразени техните „методологически единици“ при подготовката на актьорите: логика и последователност на действието при работа върху етюд; имитацията като начин за развиване на въображението и изграждането на специфична двигателна култура; овладяването на кукловодни техники с различни системи кукли; аналитичност, прецизност, актьорски приспособления, „вяра и наивност“ при изграждане на кукления образ. Към творческия екип е поканен и арх.Иван Цонев, който поема технологията на кукления театър. Юлия Огнянова се включва в работата на куклената катедра в по-късен етап и оказва голямо влияние върху развитието на специалността „Режисура за куклен театър“, открита 1972 г.

Димитър Димитров създава мост между миналото и настоящето в обучението на студенти в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“. Той анализира работата на един от ярките последователи на куклената школа на проф. Илков и проф. Георгиева, със своята неповторима стилистика в режисьорската си работа, разкриваща приказността на марионетния театър - проф. Славчо Маленов. Като преподавател на студентите - бъдещи куклени режисьори, той успява да създаде стройна система за тяхното обучение, да структурира в теоретичен план методологията на неговите учители, да реализира над 105 куклени постановки в страната и чужбина и да завоюва множество награди. С не по-малък творчески заряд е анализирано присъствие и на покойния доц. Петър Пашов, който в тандем със проф. Маленов създава театър „Ателие“313 и има единомислие във възпитанието и методите си на работа в обучението на бъдещите режисьори. Високо оценявам съдържанието на глава втора от част трета с автентичната извадка на всички 92-ма възпитаници от „режисьорските школи“ на проф. Ат. Илков, проф. Н. Георгиева, Юлия Огнянова, проф. Сл. Маленов и доц. П. Пашов. Заключение, представено от Димитър Димитров е едно добро естеистично разсъждение за уникалността на режисьорската професия, за полета на фантазията при реализацията на всеки творчески продукт.

Научнотеоретични и практико-приложни приноси

1. Реализиран е добър теоретичен анализ на съществуващите концепции, свързани с възникването на куклената режисура (с.5-59).
2. С изчерпателност и коректност в цитирането на източниците е осъществено хронологичното проследяване на етапите в развитието на българския куклен театър (с. 59-80) .
3. Съществен принос в труда е потърсеното, осмислено и добре анализирано място на методологията в обучението на актьори и режисьори за куклен театър и свързаните с този процес емблематични имена – от момента на създаването на ВИТИЗ до настоящия момент.
4. Докторантът успява да събере, систематизира и да предложи визуален материал за всички успешно дипломирани студенти от специалност „Режисура за куклен театър“ в периода 1977 до 2021г.

Автореферат

Авторефератът е разработен върху 59 страници. Той отразява структурата на труда и представя правомерно всички части и глави на разработената дисертация.

Публикации по темата на дисертацията

Научните публикации, които представя докторантът Димитър Стоянов Димитров са две на брой . Те са тематично свързани с дисертационния труд и представят отделни етапи от цялостната работа на дисертацията.

Същите отговарят на изискванията за допускане на автора до защита.

1.Димитров, Димитър, Игра със сенки , Годишник на Национална академия за театрално и филмово изкуство "Кръстьо Сарафов" 2023,с. 81-91 , ISSN 1314-0760

2. Димитров, Димитър, Начало и развой на модернизма в българския куклен театър , Сб. "60 години висше образование за куклен театър в България" /Юбилеен сборник с научни статии/ изд. Фабер, 2023. - с. 258-269, ISBN 978-619-001643-4

Препоръка:

При бъдещо издаване на труда като монография е добре използвания визуален материал да бъде номериран, по-добре позициониран и с по-добра резолюция на образа.

Лични впечатления от кандидата

Нямам лични впечатления от докторанта Димитър Стоянов Димитров

Въпрос:

1. На базата на вашия професионален опит и преподавателска дейност, моля споделете: какъв нов подход, дисциплина или иновация бихте включили като допълнение в обучението на бъдещите режисьори за куклен театър ?

Заключение:

Дисертационният труд, представен за защита от докторанта Димитър Стоянов Димитров отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на НАТФИЗ“ Кр. Сарафов“ . Като цяло, трудът доказва, че Димитър Димитров притежава задълбочени теоретични познания в областта на театралните науки и по-конкретно режисурата за куклен театър. Добрата структура, представените теоретични анализи и цялостната „методология на изследването“ отговарят на специфичните изисквания за подобна научна разработка. Те демонстрират личен интерес, аналитичност и професионална ангажираност на докторантката към темата.

Давам своята положителна, висока оценка на обсъждания труд, на представените автореферат , обобщени изводи и препоръки/насоки към бъдещото образование на режисьори за куклен театър в България.

Всичко описано, в моето становище ми дава основание да предложа на УВАЖАЕМОТО НАУЧНО ЖУРИ ДА ПРИСЪДИ НА ДИМИТЪР СТОЯНОВ ДИМИТРОВ ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”, в професионално направление 8.4 Театрално и филмово изкуство. Гласувам с „ДА“!

10.05.2024 г.
София

Автор на становището: **доц. д-р Данка Щерева Николова.**